

СТАНОВЛЕННЯ ВІДКРИТОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ПОЛІТИЧНИХ І СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ КРАЇНИ

FORMATION OF OPEN EDUCATION IN CONDITIONS OF MODERN POLITICAL AND SOCIO-CULTURAL FEATURES OF COUNTRY DEVELOPMENT

У статті представлено результати дослідження освітньо-політичного й методичного аспектів розвитку відкритої освіти у вітчизняній освітній системі. Установлено, що відкрита освіта являє собою складний, комплексний соціальний феномен, дослідження якого передбачає цілісне вивчення, систематизацію та класифікацію джерел у багатьох галузях знань, що утворили протягом останніх десятиліть розвинений багатодисциплінарний та інтердисциплінарний дискурси. До найбільш розвинених складників такого дискурсу належать дослідження в галузі філософії освіти, соціології освіти, освітньої політики, дидактики вищої школи, інформаційно-комунікаційних технологій, педагогічної інновації, теорії організацій, порівняльної педагогіки тощо. Комплексний характер досліджуваної проблеми передбачає системний розгляд зовнішніх і внутрішніх чинників її розвитку, освітньо-політичних процесів і нормативних документів, цілей, завдань, принципів, функцій, змісту, форм, методів, засобів, технологій, результатів, критеріїв і процедур оцінювання якості тощо. Усе різноманіття наукових розвідок вітчизняних дослідників, об'єктом яких є відкрита освіта, ми об'єднали та виокремили в такі аспекти розгляду, як освітньо-політичний і методичний. Належність дослідження до галузі педагогічної компаративістики зумовлює звернення до джерел порівняльно-педагогічного характеру, у яких розглядаються окремі аспекти досліджуваного нами освітнього феномена. Доведено, що визначені науковцями чинники та шляхи розвитку відкритої освіти мають комплексний характер і зумовлені як освітньо-політичними й соціокультурними потребами суспільства, так і його економічними й технологічними можливостями. Отже, зміни, що відображаються в інноваційних підходах до розвитку сучасної системи освіти, є результатом реалізації вимог відкритого інформаційного суспільства.

Ключові слова: відкрита освіта, методичний аспект, освітньо-політичні процеси, соціокультурні потреби, відкрите інформаційне суспільство.

The article presents the results of the study of the educational and political, and methodical aspects of the development of open education in the national educational system. Open education is found to be a complex, multidisciplinary and interdisciplinary discourse. The most advanced components of such discourse include research in the fields of educational philosophy, sociology of education, educational policy, didactics of higher education, information and communication technologies, pedagogical innovation, theory of organizations, comparative pedagogy, etc. The complex nature of the problem under study involves the systematic consideration of external and internal factors of its development, educational and political processes and regulations, goals, objectives, principles, functions, content, forms, methods, tools, technologies, results, criteria and procedures of quality assessment, etc. We have united and distinguished all the varieties of scientific reconnaissance of domestic researchers whose object is open education in these aspects of consideration as educational and political and methodical. The relevance of our study to the field of pedagogical comparativism, leads to the appeal to the sources of comparative and pedagogical nature, which discuss some aspects of the educational phenomenon we are studying. It is proved that the factors and ways of development of open education, determined by scientists, are complex in nature and are conditioned by educational, political and socio-cultural needs of society, as well as by its economic and technological capabilities. Therefore, the changes reflected in innovative approaches to the development of the modern education system are the result of the implementation of the requirements of an open information society.

Key words: open education, methodical aspect, educational and political processes, socio-cultural needs, open information society.

УДК 378.1 «312»
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-17-2-3>

Губіна О.Ю.,
канд. пед. наук,
старший викладач
кафедри іноземних мов
Сумського національного аграрного
університету

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Якісна модернізація освітньої галузі, передусім упровадження нових видів освіти, в тому числі відкритої, передбачена розвитком інформаційного суспільства. Так, про необхідність використання елементів відкритої освіти у вітчизняному шкільництві наголошується в державних документах: Законі України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (2013), Законі України «Про вищу освіту» (2014), Положенні про дистанційне навчання (2013), в Указі Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» (2015) [9]. Особливої значимості набуває відкрита освіта в системі глобальної освіти в умовах розвитку інформаційного

суспільства із застосуванням новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, дистанційних форм навчання, опанування відповідних умінь, навичок і компетентностей особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Освітньо-політичний і методичний аспекти розгляду проблеми відкритої освіти представлений дослідженнями таких українських науковців, як В.Ю. Биков [1], який, працюючи в галузі інформатизації освіти, виокремлює широке коло чинників розвитку відкритої освіти; В.М. Гейць [4], А.І. Даниленко й Е.М. Лібанова [5], що дослідили освітньо-політичні підходи до вирішення проблеми запровадження інноваційної освітньої парадигми, В.Г. Кремень і В.І. Луговий [7], Б.І. Шуневич [10],

предметом наукового інтересу яких стали чинники й тенденції розвитку інновацій у системі відкритої освіти, та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проте феномен відкритої освіти залишається мало представленим у сучасній науково-педагогічній літературі й потребує подальшого вивчення.

Мета статті – дослідити освітньо-політичний і методичний аспекти розвитку відкритої освіти у вітчизняній освітній системі.

Виклад основного матеріалу. Освітньо-політичний аспект розгляду проблеми відкритої освіти представлений дослідженнями таких українських науковців, як В.Ю. Биков, В.М. Гейць, А.І. Даниленко та Е.М. Лібанова, В.Г. Кремень і В.І. Луговий, Б.І. Шуневич та інші.

Зокрема, провідний український фахівець у галузі інформатизації освіти В.Ю. Биков виокремлює широке коло чинників розвитку відкритої освіти, до яких передусім належать такі:

- демократизація процесу здобуття освіти, а саме вільний вибір і рівний доступ до якісної освіти широких верств населення незалежно від їхнього соціального статусу, місця проживання, фізичних чи розумових можливостей;

- гуманізація освіти; формування системного мислення; індивідуалізація навчання; технологізація культуротворчого процесу; безперервність;

- процеси інноваційного розвитку освіти, передусім змісту, стандартів, навчально-методичного забезпечення, методів, засобів, ресурсів, технологій освіти й систем управління нею;

- інформатизація освіти, що відповідає вимогам сучасного інформаційного суспільства й передбачає створення єдиного інформаційного освітнього простору на основі комп'ютерних технологій [1].

Поява зазначених чинників зумовлюється такими змінами в суспільстві, як, по-перше, поява нових вимог до освітнього рівня фахівців; по-друге, поява нових індивідуальних потреб студентів щодо їхнього особистісного розвитку та процесу отримання якісних знань; по-третє, поява в системі освіти нових можливостей щодо вдосконалення змісту й технологій навчання, що проявляються в глобальній інформатизації системи освіти, яка, відповідно, взаємодіє з іншими системами суспільства [1].

Чинники й тенденції розвитку інновацій у системі відкритої освіти стали предметом наукового інтересу Б.І. Шуневича. На його думку, розвиток відкритої освіти спричинений політичними, економічними й соціокультурними особливостями розвитку країни [10]. Регулювання політики відкритої освіти відбувається на державному рівні з урахуванням освітніх вимог населення. В умовах стрімкого розвитку ІКТ та за підтримки політики уряду в освітній системі мають місце такі тенденції її розвитку:

- 1) поява відкритих, віртуальних і гібридних вищих навчальних закладів, що використовують засоби й методи відкритої освіти і створюють власні розробки віртуального навчального середовища. Їхня освітня політика регулюється державними законопроектами з урахуванням можливостей навчальних закладів і потреб конкретного регіону;

- 2) створення відкритих дистанційних курсів для вивчення наук (економічних, соціальних, комп'ютерних), які найбільш затребувані населенням країни;

- 3) відкрите надання результатів оцінювання студентів (для отримання відповідної акредитації) різним комісіям та асоціаціям;

- 4) упровадження курсів підготовки викладачів для роботи у відкритому навчальному середовищі;

- 5) надання навчальним закладам фінансової допомоги державою, інколи це можуть бути кошти студентів від плати за навчання і гранти.

Освітньо-політичні підходи до вирішення проблеми запровадження інноваційної освітньої парадигми розглянуто в розвідках В.М. Гейця, А.І. Даниленка й Е.М. Лібанової [4]. Науковці зазначають, що в умовах інноваційно-технологічного розвитку суспільства рушійною силою стають знання, тому формування професійного потенціалу людини, який забезпечує система освіти, має реалізуватися в умовах інноваційної освіти. Для успішної реалізації інноваційного розвитку системи освіти науковці вважають за необхідне здійснити низку кроків:

1. Розбудову інноваційної системи освіти з акцентом на особистісно орієнтоване навчання, що сприятиме розвитку освіти протягом життя. Для реалізації цього завдання потрібні певні умови: відповідність вітчизняної освіти європейським стандартам, надання більшої автономії університетам, налагодження взаємодії між університетським і галузевим секторами науки для розроблення й імплементації дослідницьких проектів чи програм, забезпечення якісної професійної підготовки працівників освіти, упровадження сучасних ІКТ в організацію процесу навчання, залучення іноземних студентів до вітчизняних вишів і створення умов для заохочення до навчання талановитої молоді у вигляді стипендіальних фондів.

2. Відповідність процесу підготовки професійних освітніх кадрів сучасному інноваційному розвитку суспільства. Виходячи із завдань програми «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020», науковці погоджуються, що успішна реалізація соціального, особистісного та професійного розвитку суспільства можлива на основі інноваційного розвитку систем освіти.

3. Підвищення інноваційної активності населення. Велика увага приділяється розвитку системи освіти протягом життя, яка сприяє успішній реалізації практики безперервної освіти. Важли-

вою умовою для імплементації останньої є використання засобів відкритої освіти, а саме дистанційних. Серед заходів ефективного підвищення інноваційної активності населення найголовнішим є стимулювання поширення дистанційних форм навчання, підвищення гнучкості дистанційних навчальних програм з урахуванням особистісного підходу до тих, хто навчається.

Отже, визначені науковцями чинники та шляхи розвитку відкритої освіти мають комплексний характер і зумовлені як освітньо-політичними й соціокультурними потребами суспільства, так і його економічними й технологічними можливостями.

Зміни, що відображаються в інноваційних підходах до розвитку сучасної системи освіти, є результатом реалізації вимог відкритого інформаційного суспільства, представлені нами в таблиці 1.

Дослідженням методичного аспекту розвитку відкритої освіти займалися такі науковці-компаративісти, як Н.М. Бідюк [2], Т.В. Гарбуза [3], О. Ісламова [6], Н.В. Рокосовик [9].

У контексті аналізу розвитку змісту й форм організації підготовки бакалаврів інженерії в університетах Великої Британії Н.М. Бідюк констатує, що до основних чинників модернізації системи британської освіти належать:

- стрімкий розвиток ІКТ;
- інтеграція Великої Британії до світового інформаційного простору;
- упровадження інноваційних технологій у навчальний процес;
- розроблення інформаційного законодавства й потреба населення в якісній освіті.

Основними вимогами до підготовки спеціалістів в університетській освіті вважаються такі: забезпечення високого рівня знань і вмінь, володіння сучасними інформаційними технологіями, мобільність та адаптація в умовах інноваційного інформаційного простору [2]. Важливими змінами в організації освітнього процесу є такі: широкопрофільність підготовки спеціалістів, гнучкість навчальних планів, професійна спрямованість навчальних курсів, широке запровадження кредитно-модульної системи, індивідуалізація навчання, удосконалення організаційних форм навчання й комп'ютеризація навчального процесу.

Високий рівень матеріально-технічного забезпечення сприяє ефективному розвитку якісної освіти в університетах Великої Британії. До основних вимог освітньо-кваліфікаційних програм включено такі: надання можливості досягнення високого професійного рівня, паралельності навчання, оволодіння комп'ютерною технікою, основами професійної комунікації і створення умов для безперервної освіти [2].

Дослідниця О. Ісламова в дисертації «Аксіологічний вимір трансформації педагогічної освіти Великої Британії в умовах інформаційного суспільства» обґрунтовує тезу, що розбудова відкритої освіти в університетах Великої Британії зумовлена утвердженням інформаційного суспільства та спрямована на демократизацію освітнього середовища, а саме: забезпечення освітою всіх бажаючих, прагнення до утвердження високих стандартів, мінімізація державного контролю, поширення ринкової ідеології, а також високі вимоги до соціальної відповідальності освітян. Дослідниця констатує, що в системі вищої освіти Великої Британії яскраво ілюструється ідея освітньої рівності, що передбачає надання освітніх послуг різним групам громадян, у тому числі з особливими потребами, забезпечуючи їхню соціалізацію завдяки принципам доступності, гнучкості й паралельності навчання, що є імперативом інформаційного суспільства [6].

О. Ісламова підкреслює, що в ході трансформації педагогічної освіти у Великій Британії вагома роль відводиться вчителю-професіоналу, який володіє розвиненим критичним мисленням, здатним на самостійне раціональне осмислення й коригування своєї педагогічної діяльності. Сучасна освітня практика потребує вчителя як транслятора цінностей рівності, поваги до свободи та відмінностей між людьми [6].

Наведені вище судження українських компаративістів дають змогу констатувати, що в британській освітній системі реалізовано модель, згідно з якою вчитель в інформаційному суспільстві отримує професійні навички з використанням як традиційних, так й інноваційних дидактичних підходів. У процесах удосконалення професіоналізму, професійному розвитку фахівців ефективно використовуються засоби відкритої освіти.

Таблиця 1

Шляхи вирішення проблем сучасної системи освіти

Проблеми	Шляхи розв'язання проблем
Зміст освіти не відповідає сучасним вимогам матеріального та духовного розвитку суспільства	Фундаменталізація освіти; формування системи безперервної освіти; активізація ролі освіти у формуванні цінностей демократичного суспільства; екологізація змісту освіти; надання змісту освіти інтеркультурної орієнтації; наближення змісту освіти до реальних потреб світу праці
Прагматична орієнтація освіти, що не має на меті пріоритетного розвитку особистості	Гуманістична орієнтація педагогічних технологій; гнучке проблемне навчання; запровадження ідеології школи діалогу культур; креативні інформаційні технології
Недостатня доступність якісної освіти для широких верств населення	Дистанційне навчання; доступні бази даних телекомунікаційні технології

Дослідниця Н.В. Рокосовик у науковій розвідці, присвяченій проблемам дистанційного навчання у вищій школі людей з особливими потребами, зазначає, що британська система дистанційного навчання характеризується поєднанням широкої сукупності актуальних організаційних підходів. Великого значення набуває модульна організація навчального матеріалу, яка сприяє набуттю програмою гнучкості й уможливорює інтеграцію модулів суміжних спеціальностей, що дає можливості комбінування різних складників навчальної програми. За допомогою дистанційних засобів навчання модульна організація навчального матеріалу має можливість запроваджувати комбінації модулів відповідно до індивідуальних потреб споживачів освітніх послуг [9].

Висновки. Отже, аналіз і систематизація робіт українських науковців, присвячених методичному й освітньо-політичному аспектам розвитку відкритої освіти, дали змогу дійти висновку, що визначені науковцями чинники та шляхи розвитку цього феномена мають комплексний характер і зумовлені як освітньо-політичними й соціокультурними потребами суспільства, так і його економічними й технологічними можливостями.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Биков В.Ю. Дистанційна освіта: актуальність, особливості і принципи побудови, шляхи розвитку та сфера застосування. *Інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу: інноваційні засоби і технології*. Київ, 2005. С. 77–92.
2. Бідюк Н.М. Розвиток змісту та форм організації підготовки бакалаврів інженерії в університетах Великої Британії : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Тернопіль, 2000.
3. Гарбуза Т.В. Професійна підготовка майбутніх учителів іноземної мови в системі дистанційного навчання університетів Великої Британії : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Житомир, 2015.
4. Гейць В.М. Інноваційна Україна 2020 : національна доповідь. Київ : НАН України, 2015.
5. Даниленко Л.І., Лібанова Е.М. Педагогічні інновації та інноваційні технології. *Постметодика*. 2004. № 6 (58). С. 23–26.
6. Ісламова О. Аксіологічний вимір трансформації педагогічної освіти Великої Британії в умовах інформаційного суспільства : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.10. Київ, 2016.
7. Кремень В.Г., Луговий В.І. Феномен інновацій: освіта, суспільство, культура. Київ : Педагогічна думка, 2008.
8. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 р. : Закон України від 25.06.2013 № 344/2013. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.
9. Рокосовик Н.В. Підготовка магістрів педагогіки в університетах Великої Британії засобами дистанційного навчання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Рівне, 2016.
10. Шуневич Б.І. (2008). Розвиток дистанційного навчання у вищій школі країн Європи та Північної Америки : автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.01. Київ, 2008.